

RIKSRUMMET.SE

Rättsskydd för medier och skribenter

En handbok om EMFA, TF och YGL.

DRAGAN PETROVIĆ

Rättsskydd för medier och skribenter

En handbok om EMFA, TF och YGL

Utgiven av Riksrummet.se

En publikation från Riksrummet

© 2026 Alla rättigheter förbehållna.

Ingen del av denna publikation får kopieras, mångfaldigas, spridas eller överföras, oavsett form eller metod, utan föregående skriftligt tillstånd från upphovsrättsinnehavaren.

Första digitala utgåvan • 2026

Denna publikation ger vägledning om grundlagarna, yttrandefrihetsgrundlagen (YGL), tryckfrihetsförordningen (TF) och EU:s mediefrihetsförordning (EMFA – European Media Freedom Act).

riksummet.se

Inledning

Många tror att grundlagsskydd för medier börjar och slutar med ett utgivningsbevis. Det är fel. Ett utgivningsbevis är en väg till grundlagsskydd, men det är inte den enda. En webbplats eller databas kan omfattas av YGL även genom automatiskt grundlagsskydd, bland annat genom anknytning till en redan grundlagsskyddad verksamhet. Därför kan frågan aldrig avgöras enbart genom att kontrollera om ett utgivningsbevis finns registrerat.

Skyddet handlar i stället om hur verksamheten faktiskt är uppbyggd och hur innehållet tillhandahålls. Redaktionell kontroll, ansvarig utgivare, löpande nyhetspublicering, arkiv, journalister, en periodisk skrift och vem som faktiskt kan ändra innehållet är omständigheter som kan få betydelse för bedömningen. När TF eller YGL gäller följer också en särskild ordning för ansvar, förundersökning, åtal och domstolsprövning. Justitiekanslern har då en särskild ställning och den vanliga brottsprocessen kan inte behandlas som om grundlagsskyddet saknade betydelse.

Sedan finns EMFA, den europeiska mediefrihetsförordningen. Där är ett centralt begrepp leverantör av medietjänster. En sådan leverantör kan vara en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt tillhandahåller en medietjänst. Medietjänsten kan bestå i att program eller presspublikationer görs tillgängliga för allmänheten, oavsett vilken teknik som används. EMFA innehåller dessutom skydd för bland annat källor, konfidentiell kommunikation och redaktionellt oberoende.

EMFA ställer dessutom krav på förhandstillstånd innan vissa utredningsåtgärder får riktas mot en leverantör av medietjänster. Tillståndet ska enligt den ordning som anges komma från en rättslig myndighet eller en annan oberoende och opartisk beslutande myndighet. Det betyder att polis eller åklagare inte utan vidare kan börja vidta åtgärder mot en medietjänstleverantör när åtgärderna omfattas av EMFA:s skydd. Den särskilda unionsrättsliga ordningen måste följas innan sådana åtgärder vidtas.

Det handlar alltså inte bara om vad en myndighet får göra under en utredning, utan också om vem som får ge tillstånd till att åtgärden över huvud taget vidtas.

Den här boken ska förklara detta utan onödigt juridiskt språk. Vad är automatiskt grundlagsskydd? När behövs utgivningsbevis och när behövs det inte? Vad betyder databasregeln? Vem är ansvarig för en publicering? När är JK behörig? Vad innebär EMFA? Och vad händer om polis, åklagare eller domstol börjar i fel rättslig ordning?

Innehåll

För dig som publicerar på internet	1
Grundlagsskydd är större än utgivningsbevis	4
Så fungerar automatiskt grundlagsskydd	6
Webbplatsen som grundlagsskyddad databas	8
Periodisk skrift och kopplingen mellan papper och webb	11
Den särskilda ansvarskedjan	13
Justitiekanslern, förundersökningen och åtalsrätten	15
När fel processordning blir ett rättegångshinder	17
EMFA och leverantörer av medietjänster	19
Källskydd, konfidentiell kommunikation och efterforskning	24
Så ser du om skyddet gäller dig	27

För dig som publicerar på internet

Det här gäller inte bara stora tidningar och tv bolag. Det kan också gälla dig som driver en blogg, ger ut ett nyhetsbrev, publicerar återkommande artiklar på Substack, driver en egen nyhetssida eller regelbundet publicerar journalistiskt material genom exempelvis Facebook eller andra digitala kanaler.

Det avgörande är inte vad plattformen heter. Det avgörande är vad du faktiskt gör. Har verksamheten redaktionell karaktär, publicerar du nyheter eller

reportage till allmänheten, bestämmer du över innehållet och finns en tydlig redaktionell struktur, kan reglerna om grundlagsskydd och medietjänster bli aktuella.

Du ska därför aldrig utgå från att du saknar skydd bara för att du inte har ett utgivningsbevis eller för att publiceringen sker på internet. TF och YGL kan ge skydd genom andra vägar. Därefter kommer EMFA, som dessutom skyddar leverantörer av medietjänster, redaktionellt oberoende, journalistiska källor och konfidentiell kommunikation.

Publicerar du regelbundet innehåll till allmänheten på internet, genom en blogg, en egen webbplats, ett nyhetsbrev, Substack, Facebook, video, podd eller annan digital kanal, kan du omfattas av ett betydligt starkare skydd än du tror. Det behöver inte vara traditionell journalistik. Nyheter, granskningar, kommentarer, analyser, opinionsmaterial och annat redaktionellt innehåll kan omfattas beroende på hur verksamheten bedrivs.

Publicerar du innehåll till allmänheten på internet ska den första frågan därför inte vara om du har ett utgivningsbevis. Frågan

är vilket skydd din verksamhet redan har enligt TF, YGL och EMFA innan någon får börja utreda dig.

Grundlagsskydd är större än utgivningsbevis

Ett utgivningsbevis är inte den enda vägen till grundlagsskydd. Ett medium eller en publicering kan omfattas av TF eller YGL även utan registrerat utgivningsbevis, exempelvis genom automatiskt grundlagsskydd.

Därför räcker det inte att kontrollera Mediemyndighetens register. Om det finns oklarhet om TF eller YGL gäller ska frågan överlämnas till Justitiekanslern för kontroll och prövning.

JK ska då göra en aktiv bedömning av de faktiska förhållandena. Det kan bland annat innebära kontroll av hur mediet tillhandahålls, vem som står bakom verksamheten, den redaktionella kontrollen, anknytning till periodisk skrift och om databasregeln, bilageregeln eller andra bestämmelser i TF och YGL är tillämpliga.

Ett besked om att utgivningsbevis saknas avslutar alltså inte prövningen. Det är där den fullständiga grundlagsprövningen börjar.

Så fungerar automatiskt grundlagsskydd

YGL:s databasregel innebär att grundlagsskydd kan uppstå utan frivilligt utgivningsbevis. Det gäller när information ur en databas tillhandahålls allmänheten och innehållet bara kan ändras av den som driver verksamheten,

om verksamheten exempelvis bedrivs av en redaktion för en periodisk skrift eller ett program, ett företag som yrkesmässigt framställer tryckta skrifter eller tekniska upptagningar, eller en nyhetsbyrå.

Det avgörande är alltså inte om ett utgivningsbevis finns, utan om verksamheten uppfyller förutsättningarna för automatiskt grundlagsskydd.

Praktisk kontroll: Börja med vem som driver mediet, hur innehållet publiceras och kontrolleras samt vilken grundlagsskyddad verksamhet databasen

hör till. Först därefter kan frågan om YGL avgöras.

Webbplatsen som grundlagsskyddad databas

En webbplats kan omfattas av YGL:s databasregel när den fungerar som en redaktionellt styrd databas, gör innehåll tillgängligt för allmänheten och endast den som driver verksamheten kan ändra innehållet.

Vid bedömningen ser man till hur verksamheten faktiskt fungerar.

Redaktionell utformning, löpande nyheter, arkiv, journalister, ansvarig utgivare och att endast redaktionen bestämmer över innehållet är omständigheter som kan visa hur databasen är organiserad.

En verksamhet kan ha en ansvarig utgivare även utan ett frivilligt utgivningsbevis. För databaser som omfattas automatiskt av YGL ska uppgift om verksamhetens namn, utgivaren och vem som utsett denne hållas tillgänglig.

Syftet med utgivaren är att göra ansvarskedjan tydlig. När YGL gäller är det också utgivaren som bär det särskilda ansvaret för yttrandefrihetsbrott.

Praktisk kontroll: Kontrollera vem som styr publiceringen, vem som kan ändra innehållet, om en ansvarig utgivare finns och om databasen hör till en verksamhet som omfattas av YGL.

Periodisk skrift och kopplingen mellan papper och webb

En periodisk skrift kan få direkt betydelse för grundlagsskyddet på nätet. Vid prövningen av YGL:s databasregel är det avgörande inte om den tryckta skriften har ett registrerat utgivningsbevis, utan om den faktiskt är en periodisk skrift, alltså avsedd att ges ut med minst fyra nummer per år.

Om en webbplats tillhandahålls genom en redaktionell verksamhet med anknytning till en sådan periodisk skrift kan

webbplatsen omfattas av automatiskt grundlagsskydd enligt YGL:s databasregel. Kopplingen mellan papperstidningen och webbplatsen blir därför en central del av prövningen.

Det kan exempelvis visas genom uppgifter om prenumeration på papperstidningen, ansvarig utgivare, redaktionell verksamhet och att den tryckta skriften faktiskt ges ut.

Praktisk kontroll: Kontrollera om det finns en periodisk skrift, hur ofta den ges ut och vilken redaktionell koppling som

finns mellan den tryckta skriften och webbplatsen.

Den särskilda ansvarskedjan

När TF eller YGL gäller följer ansvaret en särskild ansvarskedja. För en grundlagsskyddad databas är det utgivaren som ansvarar för yttrandefrihetsbrott, inte journalisten, skribenten eller någon annan som kan kopplas till publiceringen.

För äldre material finns dessutom en särskild tvåveckorsregel. Om materialet är äldre än ett år och utgivaren underrättas av

Justitiekanslern eller målsäganden om att det kan utgöra yttrandefrihetsbrott, kan utgivaren undgå ansvar genom att ta bort materialet inom två veckor. Om åtal redan har väckts finns motsvarande möjlighet efter delgivning av stämning.

Utgivaren ska alltså ges möjlighet att reagera och ta bort äldre material innan ansvar döms ut enligt denna ordning.

Praktisk kontroll: Fastställ först vem som är ansvarig utgivare, hur gammalt materialet är och om utgivaren har fått

den underrättelse och möjlighet till borttagning som YGL föreskriver.

Justitiekanslern, förundersökningen och åtalsrätten

När TF eller YGL är tillämplig gäller en särskild ordning. Justitiekanslern är ensam åklagare i fråga om tryckfrihetsbrott och yttrandefrihetsbrott. Det är också JK som får inleda förundersökning och besluta om tvångsmedel vid misstanke om sådana brott.

Det betyder att behörighetsfrågan måste klarläggas tidigt. En vanlig åklagare kan inte först utreda saken som ett vanligt brottmål och därefter bortse från att publiceringen omfattas av TF eller YGL.

Fel åklagare kan därför innebära fel förundersökning, fel ansvarig person och fel processordning. Det kan också aktualisera rättegångshinder.

Praktisk kontroll: Innan en förundersökning drivs vidare ska det klarläggas om publiceringen omfattas av

TF eller YGL. Om så är fallet tillhör saken Justitiekanslerns område.

När fel processordning blir ett rättegångshinder

Om ett mål egentligen omfattas av TF eller YGL kan det inte handläggas som ett vanligt brottmål. Då gäller grundlagarnas särskilda regler om åklagare, ansvarig utgivare och domstolsprövning.

Om en allmän åklagare driver ett mål som tillhör Justitiekanslerns behörighet föreligger rättegångshinder. Frågan ska då

prövas av domstolen innan målet går vidare i sak.

Rätten ska enligt 34 kap. rättegångsbalken självant uppmärksamma rättegångshinder och, när frågan kräver det, meddela ett särskilt beslut.

Praktisk kontroll: Om det finns anledning att tro att TF eller YGL gäller ska behörigheten och processordningen klarläggas först. Ett mål ska inte fortsätta i vanlig brottmålsordning innan den frågan är avgjord.

EMFA och leverantörer av medietjänster

EMFA ger ett eget unionsrättsligt skydd för leverantörer av medietjänster. Skyddet är inte beroende av svenskt utgivningsbevis. En leverantör kan vara en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt tillhandahåller en medietjänst, har redaktionellt ansvar för innehållet och bestämmer hur det organiseras. En medietjänst kan bestå av program eller presspublikationer som tillhandahålls allmänheten för att

informera, underhålla eller utbilda. Vilken teknik som används saknar betydelse.

EMFA skyddar den redaktionella friheten och det redaktionella oberoendet.

Myndigheter får inte ingripa i eller försöka påverka redaktionella strategier och beslut.

Journalisters källor och konfidentiella kommunikation ska dessutom skyddas effektivt.

Skyddet omfattar också myndighetsåtgärder för att få fram källuppgifter eller konfidentiell kommunikation. EMFA förbjuder bland

annat att medier och deras redaktionella personal tvingas lämna ut sådana uppgifter och skyddar mot övervakning, husrannsakan, beslag och andra angivna tvångsåtgärder som används för att komma åt informationen.

Undantag är hårt reglerade. För åtgärder enligt artikel 4.3 a och b krävs bland annat stöd i lag, ett tvingande allmänintresse, proportionalitet och förhandstillstånd från en rättslig myndighet eller en oberoende och opartisk beslutande myndighet. Endast i vederbörligen motiverade exceptionella och brådskande

fall får godkännandet komma i efterhand utan onödigt dröjsmål. För inkräktande övervakningsprogramvara gäller ytterligare begränsningar.

Undantagen är mycket snäva. Ett ingrepp i skyddet för journalistiska källor eller konfidentiell kommunikation kräver ett tvingande allmänintresse, måste vara proportionerligt och ska som huvudregel godkännas i förväg av en rättslig myndighet eller annan oberoende och opartisk beslutande myndighet. Det krävs dessutom att det rör sig om synnerligen allvarlig brottslighet, såsom terrorism eller

grov organiserad brottslighet. Vanlig brottslighet räcker alltså inte för att sätta EMFA:s skydd åt sidan.

Praktisk kontroll: Fråga först om verksamheten är en leverantör av medietjänster. Kontrollera därefter om åtgärden kan röja en journalistisk källa eller konfidentiell kommunikation. Om så är fallet måste EMFA:s skyddsregler och krav på behörigt tillstånd prövas innan åtgärden vidtas.

Källskydd, konfidentiell kommunikation och efterforskning

Journalistiskt källskydd innebär att myndigheter inte fritt får försöka ta reda på vem som lämnat uppgifter för publicering. När TF eller YGL gäller finns ett grundlagsskyddat efterforskningsförbud. EMFA ger dessutom ett särskilt skydd för journalisters källor och konfidentiell kommunikation.

Efterforskning behöver inte bestå i att någon direkt frågar vem källan är. Att

hämta uppgifter från webbhotell eller domänregister, kartlägga redaktionella kopplingar eller försöka knyta en viss person till journalistiskt innehåll kan innebära efterforskning när åtgärden används för att identifiera personer bakom det journalistiska arbetet.

Det räcker alltså inte att en brottsutredning pågår för att skyddet ska sättas åt sidan. Ingrepp i källskyddet och konfidentiell kommunikation är starkt begränsade och kräver att EMFA:s särskilda villkor är uppfyllda. Undantagen gäller synnerligen allvarlig brottslighet,

såsom terrorism eller grov organiserad brottslighet.

Praktisk kontroll: Fråga vad myndigheten försöker få fram. Om åtgärden kan avslöja en journalistisk källa, konfidentiell kommunikation eller vem som ligger bakom skyddat journalistiskt material måste källskyddet, efterforskningsförbudet och EMFA prövas innan åtgärden genomförs.

Så ser du om skyddet gäller dig

Man börjar inte med brottsrubriceringen.

Man börjar med att fastställa vilket
rättsligt skydd publiceringen omfattas av.

1. Identifiera mediet. Är det en periodisk skrift, databas, webbplats, program eller annan redaktionell publicering?

2. Pröva TF och YGL. Kontrollera inte bara utgivningsbevis. Undersök även automatiskt grundlagsskydd, databasregeln, kopplingen till periodisk

skrift, redaktionell kontroll och vem som bestämmer över innehållet.

3. Fastställ ansvarskedjan. Om TF eller YGL gäller ska det klarläggas vem som är ansvarig utgivare och vem som enligt grundlagen kan bära ansvaret för publiceringen.

4. Fastställ behörigheten. Om saken omfattas av TF eller YGL är det Justitiekanslerns särskilda område. Fel åklagare innebär risk för fel förundersökning, fel åtal och fel processordning.

5. Pröva därefter EMFA. EMFA ger ett ytterligare och på flera punkter ännu starkare skydd för leverantörer av medietjänster, journalistiska källor, konfidentiell kommunikation och redaktionellt oberoende. Skyddet är inte beroende av svenskt utgivningsbevis. När en utredningsåtgärd kan träffa detta skydd måste EMFA:s krav, inklusive krav på föregående oberoende tillstånd där sådant krävs, prövas innan åtgärden genomförs.

6. Först därefter kan utredning, åtal och domstolsprövning ske i rätt ordning. Om dessa frågor inte har klarlagts kan det

uppstå rättegångshinder och hela processen riskerar att bedrivas enligt fel regelverk.

Grundregeln är enkel: Fastställ först skyddet, därefter behörigheten och ansvarskedjan. Först sedan får man avgöra hur saken får utredas och prövas.